

Introducere

Fotografie de familie

Nae Ionescu și-a cunoscut viitoarea soție acum mai bine de un secol, iar dragostea Elenei-Margareta pentru el avea să dureze șaiszeci de ani, până la moartea ei, deși legătura lor durase mai puțin de douăzeci de ani și el murise la nici zece ani după încheierea acesteia. Anul acesta, când se comemorează 75 de ani de la moartea lui Nae Ionescu și 125 de ani de la nașterea lui, se împlinesc și 100 de ani de la căsătoria celor doi. O multitudine de cifre rotunde privind o relație dintru început și fatalmente inegală, dezzechilibrată, dar a cărei amintire continuă să fascineze și să trezească sentimente contradictorii.

După ce jurnalul Elenei Margareta Ionescu¹ creionase tabloul unei căsnicii dificile și a unei vieți nefericite trăite într-o profundă solitudine, scrisorile selectate în volumul de față vin să întărească această imagine, dovedind încă o dată că nu există o limită a suferințelor pe care o ființă umană le poate îndura decenii de-a rândul.

*

Elena-Margareta Fotino s-a născut la 28 septembrie 1889 la Botoșani. Copilăria i-a fost umbrită de moartea mamei, iar adolescența și anii studenției de o relație greu suportabilă cu mama vitregă și de lipsa unei legături mai apropiate cu tatăl ei. Acestea nu au împiedicat-o să fie

¹ Elena-Margareta Ionescu, *Jurnal cu și fără Nae Ionescu*, ediție îngrijită de Anca-Irina Ionescu, prefață de Sorin Lavric, Editura Vremea, București, 2015.

șefă de promoție la liceul urmat departe de casă, la Craiova, unde fusese răsplătită și cu titlul de cea mai bună colegă și, mai apoi, să pășească pe porțile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, lucru care, trebuie subliniat, însemna cu adevărat ceva la acea dată. Elena-Margareta Fotino a avut cinci frați: două surori mai mici din prima căsătorie a tatălui ei, Petru Fotino, cu Natalia Grecinski: Olimpia-Alexandra (Ada) și Maria-Antoaneta (Antoaneta), și două surori și un frate din cea de-a doua căsătorie a tatălui ei cu Luisa Weiss („maman”): Aglae, Ana-Magdalena (Anișoara, Ana) și Ion-Grigore (Petrăchel). Universul familial al Elenei Margareta este completat cu o mulțime de „tante” (tante Aglaé, Marie, Hélène, Marguerite din partea tatălui, tante Éléonore și Mathilde din partea mamei, tante Anna și tante Elise din partea mamei vitrege) și de veri (Constantin, Georges, Roger, Louis și Margareta Bolomey, din partea tatălui) adesea menționați în scrisorile ei, alături de numeroase referiri la elevii pe care îi medita pentru a se susține pe perioada studiilor, dar și pentru a-și ajuta logodnicul plecat la studii în Germania.

Născut la 4/16 iunie 1890, la Brăila, orfan și el, dar de tată, Nae Ionescu era fiul Eugeniei și al lui Christache (Hristea) Ionescu, la rândul lui fiu al lui Stroe Ivașcu, bunic cu care viitorul filosof și jurnalist se mândrea adesea, căci acesta fusese unul dintre reprezentanții țăranilor în primul divan ad-hoc al Țării Românești. Demn urmaș al bunicului său, Nae Ionescu ajunsese în 1911 un foarte apreciat student al Facultății de Litere și Filosofie și avea deja un plan de viață - urma să își încheie studiile în Germania, cu o teză de doctorat ce trebuia să expună un sistem filosofic, iar mai apoi să devină profesor universitar. Nae Ionescu a avut o soră și doi frați: Antoaneta (care îl va găzdui și ajuta

de multe ori și care, împreună cu cel de-al doilea soț, generalul Vasile Panaitescu, a ținut un jurnal prețios pentru cunoașterea unor date asupra fratelui ei) și Constantin și Alexandru (Ghibericon), important actor interbelic, ale căror nume nu apar decât foarte rar în corespondență în comparație cu cele ale unor rude mai îndepărtate, pe moșiile cărora muncea în vacanțe ca om de încredere, pentru a-și asigura un oarecare venit pe care familia nu i-l putea oferi.

Legătura dintre cei doi viitori soți începe la sfârșitul anului universitar 1910-1911 (care era al doilea an de facultate pentru Nae Ionescu, student la secția Filosofie, respectiv primul an pentru Elena-Margareta Fotino de la Filologie), mai exact pe 21 mai; prima scrisoare păstrată este datată 11 iulie 1911. Conform uzanței epocii, cele dintâi epistole sunt foarte protocolare, iar cei doi vor începe să se adreseze cu „tu” abia un an mai târziu, după ce Nae Ionescu o vizitează pe viitoarea soție la Bârlad, în casa părinților ei.

Scrisorile păstrate din primii ani ai legăturii lor sunt mai ales din timpul vacanțelor, când cei doi se întorceau la părinți sau mergeau la rude. Vacanțele de vară Elena-Margareta Fotino și le petrecea acasă, la Bârlad, la domeniul regal de la Zorleni, din apropiere, al cărui administrator era unchiul ei, Henri Bolomey, la Iași, la tante Hélène Bolomey, la mătușa Matilda Grecinski, căsătorită cu Ion Simionescu, la Azuga, la vărul ei, Georges Bolomey etc. Nae Ionescu mergea și el la Brăila, la mama lui, sau la rude – la familia Bellu (la Urlați, în județul Prahova, sau la Slobozia-Trăsnitu, în județul Teleorman), la familia Apostol (la Gurguieti, județul Brăila), la sora sa, Antoaneta, la Focșani etc.

După ce, la mijlocul lui iulie 1913, Elena-Margareta pleacă de acasă în urma neînțelegerilor cu mama vitregă,

se refugiază în casa unor rude din Iași, unde cei doi se logodesc la începutul lui septembrie. O lună mai târziu, Nae Ionescu pleca la studii în Germania, la Göttingen, de unde în 1914 se mută la München. În această perioadă, Elena-Margareta îi trimite periodic sume de bani pentru a completa bursele prea mici sau trimise cu întârziere; totuși, sunt zile când Nae Ionescu nu are nici măcar o marcă pentru telegrame. Paștele din anul 1914 îl petrec împreună la Steyr, la sora lui Nae Ionescu, iar în luna august 1914 Nae Ionescu se întoarce în țară pentru stagiul militar, pe care îl satisface la Brăila, Focșani și București și îl termină în toamna anului următor.

La 25 noiembrie/6 decembrie 1915, cei doi se căsătoresc și pleacă la scurtă vreme în Germania, la München. Perioada de fericire conjugală nu va dura însă decât până în luna octombrie 1916, când Nae Ionescu este luat prizonier de război (va fi închis la Celle-Schloss, Hanovra), după ce România ieșise din starea de neutralitate în luna august a aceluiași an. Va fi eliberat abia în august 1917, cu condiția de a nu părăsi Germania și de a-și găsi în prealabil un post. Primul fiu, Radu-Mircea, se născuse la 31 ianuarie 1917, iar al doilea, Răzvan, avea să se nască la 23 iunie 1918. La 3 aprilie 1919, Nae Ionescu își susține teza de doctorat la München și o lună mai târziu se întoarce cu familia în țară.

În toamna lui 1919, Nae Ionescu devenea director de studii și profesor de limba germană la Liceul „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. În paralel, ținea și cursuri la Facultatea de Litere și Filosofie din București, la Catedra de Logică și Teoria cunoaștinței a fostului său profesor, Constantin Rădulescu-Motru, deși avea să fie titularizat ca asistent abia la 1 ianuarie 1920. Un an mai târziu ajungea conferențiar cu titlu provizoriu și, peste încă un an, conferențiar suplinitor. Docent universitar

din iunie 1925 și conferențiar definitiv de la 1 ianuarie 1926, e numit profesor agregat abia în 1937, când Conferința de Metafizică și Istoria logicii devine Catedră. Din 1923 preda și la Institutul Național de Educație Fizică, unde era coleg cu mulți dintre foștii profesori de la Mănăstirea Dealu. Pe lângă activitatea didactică, era unul dintre redevabili jurnaliști interbelici, din 1928 proprietar al ziarului *Cuvântul*.

La sfârșitul lui 1919 s-a născut cel de-al treilea copil al cuplului, Dan, care însă nu avea să trăiască decât un an și jumătate. Tot pe atunci, Elena-Margareta se va muta cu copiii la Târgoviște, unde va locui până cel puțin în luna august 1921, ulterior familia locuind cu chirie în București, la mai multe adrese.

Cea mai mare parte a scrisorilor sunt din acești primi opt ani. Celelalte sunt scrise mai ales în perioadele în care unul dintre soți era plecat din țară. După anul 1930, când protagoniștii s-au separat, fără însă a divorța, scrisorile sunt strict legate de copii și de probleme curente.

Correspondența celor doi nu conține exclusiv elemente ce țin de universul intim al relației, ci și informații prețioase despre Nae Ionescu – locuri pe unde acesta a trecut, activități întreprinse, preocupări, centre de interes, chiar și o primă schiță a teoriei trăirismului și o notație privind convingerea că avea să joace un important rol politic.

Deși numărul de scrisori ale celor doi protagoniști este echilibrat și numele Profesorului este unul de seamă, personajul ale cărui trăiri și trăsături reies mai pregnant este însă cel de-al doilea, Elena-Margareta. Ea este mai naivă, mai sinceră, mai influențabilă, mai implicată, mai dispusă la sacrificiu – aparent soția ideală – și poate că prin asta victima lui perfectă, victima „cu-

ritorului” – cum a fost el numit de numeroși apropiați și exegeți –, care nu lasă să i se întrevadă sufletul de dincolo de cuvinte. Un exemplu aparent minor, dar plin de semnificații, este felul în care viitorii soți își semnau scrisorile: la început, Elena-Margareta semna „Margareta Fotino”, însă după un an de corespondență devenea „Ilenuța”, așa cum îi spunea el; corespondentul ei, în schimb, continua să semneze „N. (C.) Ionescu” chiar și la aproape două luni după logodnă, ceea ce denotă o cu totul altă poziționare față de relația lor, deși cuvintele scrise arată, la prima vedere, o mare dragoste. Pentru Elena-Margareta Fotino, începutul legăturii cu Nae Ionescu la sfârșitul primului an de facultate echivalase cu zărirea unei oaze nebănuite, care însă nu avea să-i ofere doar apa necesară vieții, ci și premisele pentru șase decenii de zbucium, neliniște, așteptări neîmplinite, greutatea cotidiene, solitudine, totul dublat de drama trecerii de la statutul de soție a unui remarcabil profesor și ziarist la cel de femeie singură și, mai apoi, în anii comunismului, de soție a unui „legionar”, a unui „fascist”. Singura alinare rămăsese probabil amintirea unor clipe fericite din tinerețe. Și mândria de a fi fost soția unui mare jurnalist interbelic și a poate celui mai important catalizator de gândire în rândurile studențimii românești din secolul XX.

Miruna Lepuș